

ФРАНЦ КАФКА

ТЕРЕТ ЗАМЕТАКА Необјављени фрагменти¹

Крилата бића

Наше трупе су најзад успеле да кроз Јужну капију продру у град. Моја чета улогорила се у башти на периферији, под стаблима трешања напола спаљеним, и чекали смо нова наређења. А кад смо чули моћну жеку труба с Јужне капије, ништа није могло да нас задржи. Са оружјем које је свако дограбио онако како му је дошло под руку, без икаквог реда, и ја загрливши друга и урлајући наш бојни поклич *кахира, кахира*, кренусмо касом, образујући дуге поворке, кроз мочвару до града. На Јужној капији затекли смо само још лешеве и жути дим који се вио над тлом и све покривао. Али не желећи да будемо задњи, одмах се залетесмо у тесне уличице које су, до тада, биле поштеђене борби. Прва врата се распрнуше под ударцем моје секире и тако смо нагло сунули у ходник да смо се заковитлали један око другог. Излазећи на дуги празни ходник, неки старац се упути према нама. Необичан старац – имао је крила.

¹ Богатство рукописне оставштине Франца Кафке није бесконачно по материјалном опсегу, али је зато, сежући дубоко, знатно веће по унутрашњем обиљу. Пишчева опсесија писањем била је такорећи свакодневна, а данас њен плод може да испуни наш дух. У две књиге Кафкиних за живота необјављених прича и приповедних одломака (идуће године у издању Службеног гласника, Београд) сабрано је приповедачко богатство затечено после пишчеве смрти, а оно је већ дивно сведочанство да је Кафкина имагинација била такорећи неисцрпна. (Одатле су и ови фрагменти, искључиво намењени читаоцима *Лейтхойса Мајинце српске*.) Чак и кад је у питању Кафкин најмањи фрагмент, препознаћемо у којој мери неколико речи могу бити заметац приче у потрази за читаоцем у којем ће онда пусти корен и развити се од ненаписане у имагинарно бескрајну целину. Открићемо да свака Кафкина реченица, па и она незавршена, сваки самотни одломак попут иверка с непостојећег стабла, може бити неодолјива прича за себе.

Крила су била раширена и њихов горњи руб био је виши од њега. „Он има крила”, крикнуо сам своје другу. А ми смо били на челу, донекле препречујући пролаз онолико колико су нам то допуштали они који су нас гурали отпозади.

„Зар вас то чуди”, рече старац, „да сви овде имамо крила, али она нам нису ничему послужила и ако бисмо могли да их ишчупамо, то бисмо урадили.”

„Зашто нисте одлетели?”, запитао сам.

„Да ли је требало да одлетимо и напустимо свој град? Да напустимо родну грудну? Наше мртве и наше богове?”

Мојсије и привидна смрт

Ко је једном био као мртав, може о томе да прича ужасне ствари, али не може ништа да каже како је после смрти; он заправо није био ништа ближи смрти од неког другог; у ствари је „проживео” нешто посебно, а овај не посебан него обичан живот постао му је због тога вреднији. Слично је са сваким ко је нешто посебно проживео. Мојсије је, на пример, на Синајској гори сигурно проживео нешто „посебно”, али уместо да се том посебном преда, рецимо попут неког привидно умрлог, који се не јавља и остаје да почива у ковчегу, он је побегао са Горе и, дабоме, имао шта да прича вредног и волео људе, међу које је побегао, још и више него раније, а онда им жртвовао и свој живот, могли бисмо можда рећи, у знак захвалности. Али, и од једног и од другог, и од оног ко се вратио из привидне смрти и од Мојсија који се вратио са Горе, можемо прилично да научимо, при чему, ипак, оно што је пресудно не можемо од њих да сазнамо, јер они сами нису то сазнали. А да су то сазнали, онда се не би више ни враћали. Али, ни ми нећемо то сазнати. То је могућно испитати у томе да, на пример, можемо желети да проживимо доживљај привидно мртвог или Мојсијев доживљај приликом обезбеђивања силаска, „приликом спровода”, да чак желимо себи смрт, али да ниједном не бисмо, у својим мислима, хтели да ми, док смо живи, останемо у ковчегу без икакве могућности повратка или на Синајској гори.

(То заправо нема ничег заједничког са страхом од смрти...)

*

Осећа се заточен на овој земљи, тесно му је, из њега проваљују туга, слабост, болести, безумне заточеничке визије, нема те утехе које би га утешила, јер је то напросто само утеха, нежна, главоболна утеха наспрам грубе чињенице заточеништва. Али, упитају

ли га шта би заправо хтео, не зна да одговори, јер он нема – што је један од његових најјачих доказа – никакве представе о слободи.

*

Болесник је самцит лежао сатима, грозница се била донекле повукла, ту и тамо је успевао да западне у лак полусан, а током осталог времена, не могавши од слабости да се помери, гледао је у строп и био принуђен да се носи са многим мислима. Његово размишљање као да се једино састојало у опирању: све му је, о чему год почињао да мисли, бивало досадно или би га мучило, па је своје снаге користио да сузбије размишљање.

Зацело је било већ вече; у сваком случају одавно се било смрачило, пошто је био новембар, кадли се отворише врата суседне собе и уђе станодавка да би упалила електрично осветљење, а за њом лекар. Болесник се чудило како је заправо он мало био болестан или како га болест мало напада, јер је придошлице сасвим разговетно препознао, ниједна појединост им није недостајала, па чак ни оне које су код њега обично будиле осећај пустоши или одвратности – изгледале су му некако претеране, и све је било као што је увек било.

*

Познајем га још од ране младости. Он је седам или осам година старији од мене, али та по себи велика разлика у годинама није од значаја; данас чак изгледа да сам ја старији, а и он сам не гледа на то друкчије. Ипак, то се тек постепено развијало.

Сећам се нашег првог сусрета. Био је зимски сутон, а ја сам се, још малишан који је похађао први основне, баш враћао из школе. Кад сам завио на уличном углу, опазио сам га: он је био снажан, стамен, лице му је било кошчато, а ипак меснато, изгледао је сасвим друкчије него данас, физички се, од свог детињства, променио до непрепознатљивости.

Везаног за ремен, вукао је и трзао неког младог и бојажљивог пса. Застао сам и гледао га шта ради, не из злобе него из радозналости, био сам веома радознао, све ме је узбуђивало. А он је моје гледање примио рђаво и рекао је: „Гледај своје ствари, будало.”

*

Закључао се у другој соби, покуцао сам, продрмусао врата, а он је и даље био нем. Бесан је на мене, неће ништа да зна о мени. Али, онда сам се и ја разбеснео и нисам више марио за њега. Померам сто до прозора и написаћу писмо због кога смо се посвађали.

То је писмо девојци, у којем се растајем од ње, као што је разборито и исправно. Нема ничег разборитијег и исправнијег. То се нарочито онда да увидети кад замислимо супротно писмо: такво писмо било би ужасно и немогућно. Можда ћу написати такво писмо и прочитати га пред затвореним вратима, а онда ће он морати да ми дâ за право. Он ми, дабоме, и овако даје за право, и писмо о расанку сматра за исправно, али је бесан на мене. Поглавито је такав, непријатељски расположен према мени, али је беспомоћан; кад ме погледа својим очима онако немо, то је као да од мене изискује образложење за своје непријатељство. „Младићу”, мислим ја, „шта би ти хтео од мене? И шта си већ од мене направио!” И слично као увек, устајем, одлазим до врата и поново куцам. Нема одговора, али овог пута се испоставља да је отворено: ипак, соба је празна, он је отишао, и то је заправо казна којом ме он радо кажњава – после оваквог спора он одлази, и данима и ноћима се не враћа.

У гостима код мртвих

Био сам у гостима код мртвих. Била је то пространа и чиста крипта у којој се већ налазило неколико ковчега, али било је још прилично места; два ковчега су била отворена и оно што се видело у њима наликовало је ненамештеним постељама из којих се управо било устало. Писаћи сто налазио се мало по страни тако да га нисам одмах опазио. За њим је седео стасити мушкарац. У десној руци је држао перо, изгледало је као да је писао и управо тог трену престао, левом руком се на прелуку поигравао сјајним ланцем часовника и глава му је била ослоњена на ту руку. Нека служавка је пајала, али није било ничег за пајање.

Нека радозналост ме је натерала да јој стргнем мараму која јој је потпуно засенчила лице. Сад сам је тек видео. Била је то нека млада Јеврејка коју сам некад познавао. Лице јој је било бело, чулно, а очи уске и црне. Угледавши ме, насмејала ми се из своје одрпане хаљине која ју је претворила у старицу, а ја сам рекао: „Изравајте овде као неку комедију?” „Да”, рекла је она, „помало. Како си то само знао!” А онда је показала на мушкараца за писаћим столом и рекла: „Сад иди и поздрави га, он је овде господар. Докле год га не поздравиш, не смем с тобом да разговарам.” „Па ко је он?” тихо сам упитао. „Француски племић”, рекла је, „зове се Де Поатон.” „Како је овамо стигао?”, питао сам. „То не знам”, рекла је. „Овде је велика збрка. Чекамо на неког да заведе ред. Јеси ли то ти?” „Не, не”, рекох. „То је веома паметно”, рече она, „али сад иди до господара.”

Отишао сам, дакле, и наклонио се; пошто није дизао главу – видео сам само његову замршену седу косу – пожелео сам му добро

вече, али се он још не помери. Маче које је оптрчало по ивици стола, дословно скочи у господиново крило и у њему опет нестаде, а он можда и није гледао у ланац часовника него у нешто испод стола. Хтео сам, ето, да разјасним како сам овамо стигао, али моја познаница отпозади ми скиде капут и прошапута: „То је сад довољно.”

Тиме сам био врло задовољан, окренуо сам се ка њој и руку подруку смо шетали по крипти. Њена пајалица за прашину ми је сметала. „Баци ту пајалицу”, рекао сам. „Не, молим те, дозволи да је задржим”, рекла је, „јер видиш и сам да ми овде пајање не причињава никакав напор. Уз то, тако имам и извесна преимућства којих не бих да се одрекнем. Уосталом, хоћеш ли овде да останеш с нама?”, упитала је да би скренула разговор. „Због тебе бих радо остао”, рекао сам полако. Сад смо шетали припијени једно уз друго попут љубавног пара. „Ох, остани, остани”, рекла је, „толико сам желела да дођеш. Овде и није тако лоше како се можда бојиш. А нас двоје не морамо ни да маримо за оно што се око нас дешава.” Тренутак смо ћутке шетали, руке су нам се одвојиле, сад смо били загрљени. Ишли смо главном стазом, десно и лево су били ковчези, крипта је била заиста пространа, у најмању руку веома дугачка. Био је, додуше мрак али не сасвим, нека врста сутона, али још је било помало светло на месту на којем смо се налазили и у малом кругу око нас. Она одједном рече: „Дођи да ти покажем свој ковчег.” Био сам затечен. „Па ти ниси још мртва”, рекао сам. „Не, нисам”, рекла је, „али ваља признати истину: овде не препознајем себе и зато сам тако радосна што си дошао. За тили час ћеш све разумети, па и сад већ видиш вероватно све јасније од мене. У сваком случају, имам свој ковчег.” Обоје смо скренули десно на споредну стазу, поново између два низа ковчега. На овој стази прешли смо и преко малог, једва метар широког потока којим је вода брзо текла. Онда већ нисмо били далеко од девојчиног ковчега. Био је украшен лепом чипком. Девојка седе у њега и позва ме да јој се придружим, више погледом него покретом кажипрста. „Драга девојко”, рекох, скидох јој мараму и положих руку на њену бујну и меку косу. „Још не могу с тобом да останем. Овде у крипти је неко с ким морам да разговарам. Да ли би хтела да ми помогнеш да га потражимо?” „Мораш с њим да разговараш? Овде нема никаквих обавеза”, рекла је она. „Али ја нисам одавде.” „Верујеш да ћеш отићи одавде?” „Свакако”, рекао сам. „Зато би требало што мање да трајиш своје време”, рекла је она. Онда она потражи нешто испод чипке и извади неку кошуљу. „То је моја мртвачка кошуља”, рекла је и пружи ми је, „али ја је не носим”.

Превео с немачког
Јовица Аћин